

WORLD BANK GROUP

РЕДОВЕН ЕКОНОМСКИ ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗАПАДЕН БАЛКАН
Број 18 | есен 2020 година

Северна Македонија

НЕСИГУРНО ЗАКРЕПНУВАЊЕ | БЕЛЕШКИ ЗА ЗЕМЈИТЕ

© 2020 Меѓународна банка за обнова и развој / Светска банка

1818 H Street NW

Washington DC 20433

Телефон: 202-473-1000

Интернет: www.worldbank.org

Овој труд е производ на вработените во Светска Банка со надворешен придонес. Наодите, толкувањата и заклучоците изразени во овој труд не секогаш ги отсликуваат гледиштата на Светска банка, на нејзиниот Борд на извршни директори или на владите што тие ги претставуваат.

Светска банка не гарантира за точноста на податоците дадени во овој труд. Границите, боите, назначувањата и други информации прикажани на било која карта во овој труд не имплицираат никакво признавање од Светска банка во однос на правниот статус на некоја територија или одобрување или прифаќање на тие граници.

Права и дозволи

Материјалот во оваа публикација е предмет на авторско право. Бидејќи Светска банка го охрабрува ширењето на нејзините знаења, овој труд може целосно или делумно да се репродуцира за некомерцијални цели доколку се обезбеди целосно повикување на овој труд. Сите прашања околу правата и дозволите, вклучувајќи ги и супсидијарните права треба да се достават до World Bank Publications, The World Bank Group, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; fax: 202-522-2625; e-mail: pubrights@worldbank.org.

Северна Македонија¹

- Пандемијата тешко ја погоди економијата: карантинот, нарушените синџири на снабдување и продолжената неповолна епидемиолошка ситуација од летото уште повеќе ги влошија веќе неповолните изгледи.
- Програмите за поддршка што ги обезбеди Владата до некаде ги ублажија влијанијата врз работниците и фирмите, но фискалниот простор се стесни со приближувањето на долгот до 60 проценти од БДП.
- Краткорочните изгледи по 2020 година се позитивни, но со нагласени ризици: фазата на сузбивање на пандемијата сè уште не е завршена, а продолжениот период на политики на социјално дистанцирање ќе ги погоди фирмите, приходите на домаќинствата и расходите за здравствена заштита.
- Иако економските и социјалните мерки за ублажување на кризата ќе бидат главен приоритет, важно е да се продолжи со неопходните среднорочни реформи (фискални, конкурентноста, животната средина и добро јавно управување) за да се постигне одржливо закрепнување и пристапување кон ЕУ.

Најнови економски случувања

Северна Македонија се справува со најдлабоката рецесија од 2001 година наваму. Робусниот раст од 3,6 проценти во 2019 година запре и премина во пад до средината на 2020 година како резултат на пандемијата. До јуни растот беше минус 6,4 проценти, индустриското производство се намали за 16,1 проценти² со раст само во неколку области. Трговијата, туризмот и транспортот што го движеа растот во последните неколку години заедно се намалија за 12,3 проценти – туризмот едноставно запре. Намалувањето на градежните активности во приватниот сектор беше амортизирано со инвестиции во патишта што имаше позитивен придонес кон растот. Растот беше робуствен и во земјоделството и во ИКТ. Нето даноците се намалија за 15,3 проценти,

делумно како резултат на намалената даночна дисциплина. Имаше и големо намалување на страната на побарувачката бидејќи приватната потрошувачка опадна за 5,6 проценти, а бруто инвестициите за 11,3 проценти; извозот, од кој 80 проценти се поврзани со странските инвестиции, опадна за 18,8 проценти. Соодветното намалување на увозот го ублажи притисокот врз надворешнотрговскиот биланс кој главно остана непроменет во однос на 2019 година. Високофреквентните и показателите на сентиментот укажуваат дека закрепнувањето на трговијата ќе биде бавно, а индустриското производство и понатаму е пониско за околу 9 проценти.

Иако поддршката од властите ги амортизираше влијанијата од кризата врз пазарот на трудот, за прв пат од 2011 година се зголеми стапката на невработеност, на 16,7 проценти. Од

¹ Оваа белешка за земјата ги отсликува податоците достапни до 30 септември; поради тоа во неа не се вклучени неодамнешните промени на буџетот за 2020 година и историските податоци за националните сметки и за сметката на билансот на плаќања. Не се земени предвид импликациите што би можеле да ги имаат овие промени врз проекциите.

² Сите споредби се на годишно ниво, освен ако не е поинаку наведено.

март до јуни, 17.690 луѓе останаа без работа³. По голем дел од овие загубени работни места беа поради непродолжување на договорите на одредено време. По голема загуба на работни места беше спречена со владините субвенционирани за задржување на работните места преку покривање на минималната плата и придонесите за социјално осигурување во најпогодените сектори. За време на врвот на кризата во април, со субвенциите беа спасени околу 128.000 работни места. До јуни, овој број малку се намали, на нешто над 101.000 за што владата потроши 0,7 проценти од БДП. Мажите беа погодени од жените, бидејќи се поактивни на пазарот на трудот. Од пикот во првиот квартал од 2020 година, вработеноста кај мажите се намали за 1,5 процентни поени (пп); повеќето од нив останаа неактивни наместо да се пријават во бирото за вработување. Најголеми загуби на работни места имаше кај услугите, индустријата и енергетиката; вработеноста порасна во ИКТ, градежништвото и во финансискиот сектор. Но, подобрувањето на вработеноста и стапката на учество во работата сила од 2019 година беа збришани.

Во пикот на кризата, шоките на страната на побарувачката и намалувањето на цените на нафтата ја доведоа инфлацијата во негативна територија. Меѓутоа, до август, просечната инфлација според цените на мало беше 0,8 проценти; се очекува малку да се зголеми до крајот на годината како резултат на посилената побарувачка и растот на цената на струјата за 7,4 проценти. Закрепнувањето на производствените цени беше помало, и достигна 0,6 проценти. И покрај тешката рецесија, реалните плати се зголемија за 7,3 проценти под влијание на растот во јавниот

сектор и зголемувањето на минималната плата.

Досега, банкарскиот сектор добро ја поднесе кризата. Стапката на адекватност на капиталот е 17 проценти, двојно од задолжителните 8 проценти.⁴ Ликвидните средства претставуваат 29,5 проценти од целокупните средства на банкарскиот сектор, поддржувајќи го кредитирањето во врвот на кризата. Во вториот квартал, ликвидните средства се зголемија, полагајничките записи и готовината и депозитите во Централната банка имаат најголем придонес во растот во овој квартал. Тоа им даде на банките простор за поголемо кредитирање кое до јуни се зголеми за 6,6 проценти на годишно ниво и за 2,6 проценти споредено со првиот квартал. Уште поважно е дека зголемувањето е резултат на повисокото кредитирање како на бизнисите така и на домаќинствата. Во вториот квартал, вкупните депозити се зголемија за 8,4 проценти, со зголемување на депозитите на бизнисите за 13,7 проценти, а на домаќинствата за 8,7 проценти. Нефункционалните кредити беа стабилни на 4,6 проценти. Иако мораториумот на плаќањето на кредитите што го дадоа банките може да се продолжи со март 2021 година, мораториумот на прекласификација на кредитите⁵ (прекласификација во нефункционален кредит) што го воведоа централната банка со подзаконски акт важи до септември.

Надворешните дисбаланси се зголемија, бидејќи извозот и увозот драстично опаднаа. Остриот пад на извозот беше проследен со слично намалување на увозот што го одржа нивото на надворешнотрговскиот дефицит на ниво

³ Според Анкетата на работната сила.

⁴ Во август една мала банка отиде во стечај бидејќи повеќе од една година не успеаше да ги разреша прашањата со адекватноста на капиталот.

⁵ Со измените на Правилникот за управување со кредитниот ризик се обезбеди привремено релаксирање (до крајот на септември) само за клиенти што доцнат над 90 дена, но не повеќе од 150 дена да не бидат прекласифицирани како НФК. За другите, банките се обврзани да го мерат кредитните загуби на вообичаениот начин.

слично како во 2019 година. Сепак, трансферите преку размената на готовина (показател за дознаките) се преполовија и покрај зголеменото користење на официјалните канали за пренос на дознаките. Дефицитот на тековната сметка се проектира да се зголеми маргинално до 2,9 проценти од БДП. Нето странските директни инвестиции (СДИ) се очекува да забават бидејќи некои претходно најавени инвестиции се одложени. Стратегијата на владата да обезбеди финансирање за итна поддршка и за рефинансирање на почетокот на 2021 година значително ќе го подигне надворешниот долг.

До крајот на годината фискалниот дефицит се очекува да се зголеми за три пати до 6,3 проценти од БДП,⁶ до август тој веќе беше 5,2 проценти. Падот на приходите од ДДВ и од акцизите за повеќе од 14 проценти беше донекаде амортизиран со социјалните придонеси што се зголемија како резултат на субвенциите од владата. Расходите се зголемија за 11 проценти како резултат на трошоците за здравство и субвенциите за задржување на работните места. Поради промените на политиките во 2019 година расходите за плати се зголемија за 8 проценти, а за пензии за 4 проценти; капиталните расходи почнаа да растат дури во јули.

Јавниот и јавно гарантираниот (ЈЈГ) долг достигна скоро 60 проценти од БДП. Владата можеше да ги рефинансира доспеаните плаќања и обезбеди финансирање за ублажување на влијанијата од кризата предизвикана од КОВИД-19 преку пакет мерки во износ од 2,5 проценти од БДП. Нето задолжувањето во вториот квартал изнесуваше скоро 9 проценти од БДП што до јуни резултираше со раст на ЈЈГ долг на 59,5 проценти од БДП. Во јуни,

владата издаде 7 годишна еврообврзница во вредност од 700 милиони евра со каматна стапка од 3,675 проценти. ММФ обезбеди Инструмент за брзо финансирање во износ од 176,7 милиони евра, Светска банка одобри пакет за итен одговор во износ од 140 милиони евра, а ЕУ одобри макрофинансиска помош од 160 милиони евра и грантови во износ од 60 милиони евра.

По предвремените парламентарни избори што се одржаа на 15 јули 2020 година на власт се одржа претходната коалиција. Владата сега се соочува со предизвик без преседан да ги ублажи социјалните и економските влијанија на кризата, истовремено одржувајќи ја фискалната одржливост и поддржувајќи го закрепнувањето. Имајќи ја предвид глобалната рецесија, нејзината фискална нерамнотежа и влошените услови на финансискиот пазар, Северна Македонија ќе треба да ја зајакне својата отпорност. Тоа ќе бара проширување на даночната база и прилагодување на јавните расходи за да се намали дефицитот и потребите за финансирање.

Изгледи и ризици

Економијата се соочува со најдлабока рецесија од 2001 година наваму. Намалувањето на побарувачката и нарушувањата на синџирот на снабдување предизвикани од пролонгираната пандемија на КОВИД-19 и мерките за нејзино сузбивање беа положни од претходно проектираните. Од јуни, вториот бран на КОВИД-19 ги влоши изгледите бидејќи го наруши целосното закрепнување на производството, а социјалното дистанцирање ја ограничува потрошувачката. Намалувањето на растот

⁶ Со ребалансот на буџетот од октомври 2020 година, дефицитот се зголеми на 8,4 проценти од БДП како резултат на Четвртиот

пакет мерки за поддршка на фирмите и домаќинствата усвоен од владата за ублажување на влијанието на кризата.

во 2020 година сега се очекува да достигне -4,1 проценти.⁷ Невработеноста се очекува да расте и покрај владините мерки за поддршка и поради тешкотиите на приватните инвеститори со нарушувањето на снабдувањето, недостигот на ликвидност и општата несигурност. Услугите се погодени од забраните за патување што и понатаму се во сила. Без одговор на властите, пониските приходи од работа и пониските дознаки би можеле да ја зголемат сиромаштијата во 2020 година на ниво од пред 2015 година од околу 23 проценти, но програмите за поддршка донесени од владата донекаде ќе го ублажат влијанието на КОВИД-19 врз сиромаштијата.

На среден рок, се очекува враќање на растот, кога пандемијата ќе ја загуби силата. Политичката стабилност по изборите и почетокот на преговорите за пристапување во ЕУ би требало да ги поттикнат како реформите, така и довербата на инвеститорите, така што кога кризата ќе заврши растот побрзо би се вратил. Под претпоставка дека новите бранови на КОВИД-19 ќе се сузбијат во текот на зимата и пролетта, дека ќе нема нови затворања и дека третата фаза на испитување на првата вакцина ќе заврши успешно во почетокот на 2021 година, за 2021 година се очекува постепено враќање на растот до 3,6 проценти. Обновувањето на довербата на потрошувачите и на инвеститорите би ги поттикнало личната потрошувачка, извозот и приватните инвестиции. Меѓутоа, вкупните загуби во економијатанема целосно да се обноват до 2022 година.

Иако се проектира повторен раст на економијата, доминираат негативните ризици, а траењето на пандемијата и нејзините влијанија се многу несигурни.

Фазата на сузбивање сè уште не е завршена и подолгот период на политики на социјално дистанцирање ќе влијае врз приходите на домаќинствата и врз расходите за здравствена заштита. Зголеменото отсуство на вработените, нарушените синџири на снабдување, пониската домашна и надворешна побарувачка и недостигот на ликвидни средства би можеле да водат кон понатамошни отпуштања и зголемување на сиромаштијата, притискајќи ги веќе тесните јавни финансии, особено по усвојувањето на Четвртиот пакет за поддршка од страна на владата во октомври 2020 година (во износ од дополнителни 4,2 проценти од БДП). Зависноста од регионалните и од економиите на ЕУ каде ако закрепнувањето уште повеќе се одложи, би можело уште повеќе да ги намали перспективите за раст на Северна Македонија. Затегнувањето на финансиските услови на глобално ниво може да влијае и врз можностите за финансирање што ѝ стојат на располагање на Северна Македонија. Од позитивен аспект, почнувањето на преговорите за пристапување во ЕУ и политичката стабилност по јулските избори може да обезбеди момент за структурни реформи што би ја поттикнале продуктивноста и би ја зајакнале довербата на инвеститорите. Исто така, вклучувањето во европските синџири на снабдување може да биде шанса за Северна Македонија која веќе е домаќин на повеќе СДИ што ја снабдуваат автомобилската индустрија.

На среден рок, ќе биде неопходно јавните финансии да се доведат на одржлива патека. Големiot фискален дефицит веројатно ќе го подигне јавниот долг во 2021 година до нов врв од 59,8 проценти од БДП, иако се очекува да почне да опаѓа. Новиот врв на јавниот долг ќе бара

⁷ Овде не се земени предвид октомвриските промени на историските податоци за БДП што веројатно ќе доведат до понатамошно намалување на БДП во 2020 година.

Северна Македонија да ги рedefинира приоритетите на расходите за подггорочно закрепнување и да ги поттикне приходите преку намалување на даночните ослободувања, подобрување на дисциплината и подобрување на управувањето со јавните инвестиции за да се максимизира нивната ефикасност и нивното влијание врз растот. Со тековните политики, фискалниот дефицит (вклучувајќи ги и средствата на агенцијата за патшпта) се очекува да се намали на 4 проценти од БДП во 2021 и на 2,6 проценти од БДП во 2022 година, главно како резултат на пониските субвенции и повисоките приходи со закрепнувањето на економијата. Траекторијата на намалувањето на долгот што почна во 2017 година треба да продолжи. Процесот би се подобрил со избегнување на создавање долгорочни одговорности во пензискиот систем што ја еродираат неговата одржливост, подобрувајќи го управувањето со државните компании и проширување на даночната база. Конечно, иако државната помош е три пати поголема отколку во ЕУ, само 16 проценти од неа е хоризонтална; потпирањето на Северна Македонија на секторска помош (40 проценти) споредено со ЕУ (6 проценти) укажува на значителен опсег за рационализација и реформа на државната помош согласно стандардите на ЕУ.

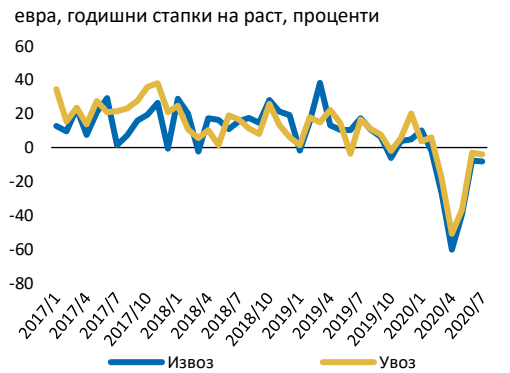
Иако ублажувањето на краткорочното влијание на кризата е главен приоритет, за да го зајакне својот потенцијал, Северна Македонија треба да се фокусира и на структурните реформи. Приоритетите се справувањето со нискиот и сè помалиот човечки капитал, слабите политики за конкурентност и несоодветниот судски систем и со намалувањето на продуктивноста. За подобро управување, со реформите на јавната администрација и рационализирањето на управувањето со државните компании директно би се поддржала продуктивноста во приватниот сектор, истовремено поддржувајќи ја фискалната прудентност. Зајакнувањето на овие независни и отчетни институции како што е агенцијата за заштита на конкуренцијата и реформирањето на мрежните сектори се критични за да се овозможи фер конкуренција во приватниот сектор и елиминирање на неправичните практики. Значително зголемување на растот од 0,23 процентни поени годишно би можело да се постигне преку реформи на енергетскиот, водниот, транспортниот и телекомуникацискиот сектор.

Економијата е во најлоша рецесија од 2001 година...

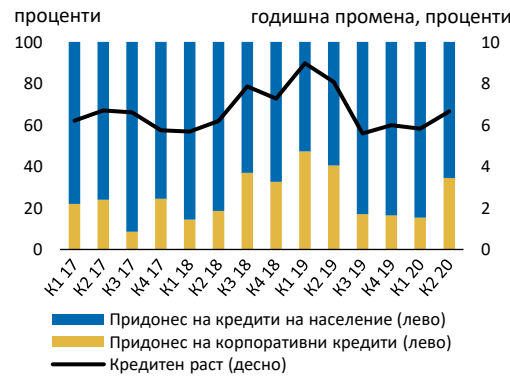
Извор: Државен завод за статистика.

Опаднаа и извозот и увозот.

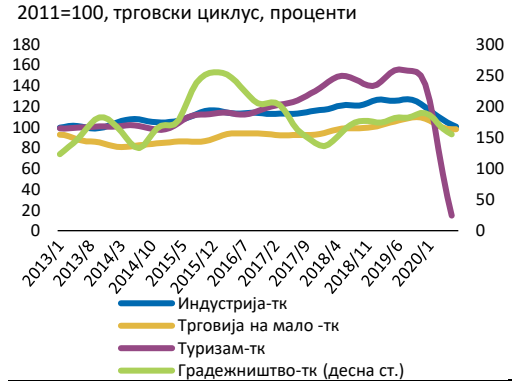
Извор: Народна банка.

Со релаксирањето на монетарната политика се зголеми кредитирањето на компаниите.

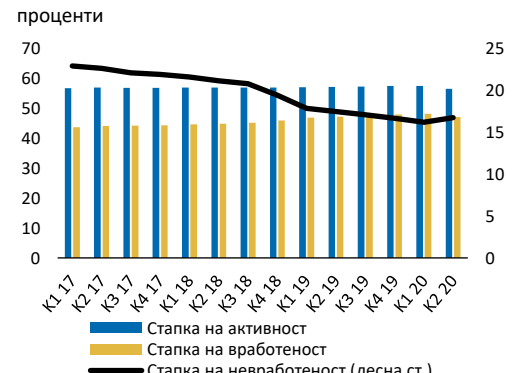
Извор: Народна банка.

...а закрепнувањето се одложи и по вториот квартал.

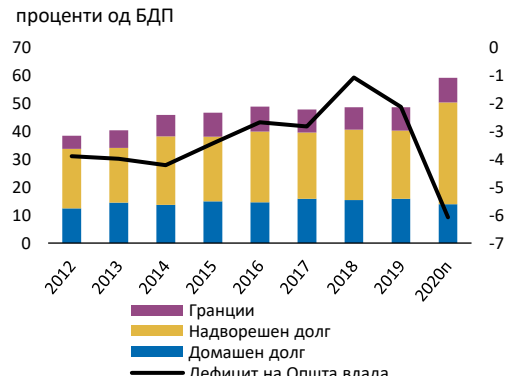
Извор: Државен завод за статистика и пресметки на Светска банка.

Невработеноста за прв пат се зголеми од 2011 година.

Извор: Државен завод за статистика.

Фискалната позиција се влоши со поддршката за опстанок на фирмите и на домаќинствата.

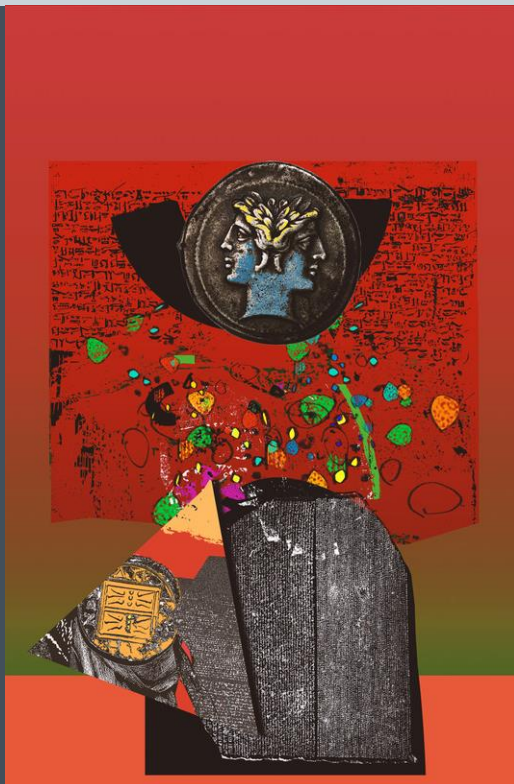

Извор: Министерство за финансии и проценки на Светска банка.

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	2017	2018	2019	2020e	2021f	2022f
Раст на реалниот БДП (проценти)	1.1	2.7	3.6	-4.1	3.6	3.5
<i>Состав (процентни поени):</i>						
Потрошувачка	1.3	3.3	3.6	-1.6	3.3	2.5
Инвестиции	-0.8	-2.6	2.1	-1.0	1.8	2.0
Нето извоз	0.6	2.0	-2.1	-1.5	-1.5	-1.1
Извоз	4.6	9.2	5.5	-4.2	4.2	5.0
Увоз (-)	4.0	7.3	7.6	-2.7	5.8	6.1
Инфлација на цени на мало (проценти, просек за периодот)	1.4	1.5	0.8	0.5	1.6	2.0
Јавни приходи (процент од БДП)	31.0	30.5	31.2	28.9	31.4	32.1
Јавни расходи (процент од БДП)	33.8	31.6	33.3	35.0	34.9	34.5
Од кои:						
Маса на плати	6.6	6.3	6.3	7.0	6.7	6.4
Социјални надоместоци	15.3	15.3	15.5	17.2	16.4	16.2
Капитални расходи	4.2	2.5	3.4	2.2	3.4	3.7
Фискален биланс (процент од БДП)	-2.8	-1.1	-2.1	-6.1	-3.5	-2.4
Севкупен фискален биланс со Јавното претпријатие за државни патишта	-3.5	-1.7	-2.4	-6.3	-4.0	-2.6
Примарен фискален биланс (процент од БДП)	-1.5	0.1	-1.0	-4.9	-2.1	-1.1
Јавен долг (процент од БДП)	39.4	40.6	40.2	50.8	51.3	50.9
Јавен и јавно гарантиран долг (процент од БДП)	47.7	48.6	48.8	59.1	59.8	59.2
Од кој надворешен долг	31.7	33.1	32.7	38.4	38.3	37.2
Извоз на стоки (процент од БДП)	40.6	45.6	47.0	42.9	43.7	44.8
Увоз на стоки (процент од БДП)	58.4	61.8	64.3	60.0	61.0	61.4
Нето извоз на услуги (процент од БДП)	3.7	3.4	3.0	2.6	2.8	3.0
Надворешнотрговски биланс (процент од БДП)	-14.1	-12.8	-14.3	-14.5	-14.5	-13.6
Приливи на дознаки од странство (процент од БДП)	1.9	1.9	1.7	1.7	1.6	1.5
Салдо на тековната сметка (процент од БДП)	-0.9	-0.1	-2.8	-2.9	-3.0	-2.3
Нето приливи од странски директни инвестиции (процент од БДП)	1.8	5.6	2.6	1.2	4.2	4.3
Надворешен долг (процент од БДП)	73.4	73.3	73.9	84.7	83.4	81.7
Реален раст на приватните кредити (процент, просек за периодот)	1.1	5.0	6.5
Нефункционални кредити (процент од бруто кредитите, на крајот од периодот)	6.1	5.0	4.6
Стапка на невработеност (процент, просек за периодот)	22.4	20.7	17.3
Стапка на невработеност кај младите (процент, просек за периодот)	39.2	37.1	30.5
Стапка на учество во работната сила (процент, просек за периодот)	56.8	56.9	57.2
БДП по глава на жител, ПКМ (меѓународен долар)	15,529	16,518	17,815	17,084	17,699	18,319

Извор: Властите во земјите, проценки и проекции на Светска банка.

Погледнете го овој извештај онлајн:
www.worldbank.org/eca/wbrer

Парички

од Фатон Дермаку (Косово)

Фатон Дермаку е млад визуелен уметник од Приштина со големо портфолио на апстрактна графика. Дипломирал и завршил постдипломски студии по ликовна уметност на Академијата за уметности (Оддел графика) на Универзитетот во Приштина во 2008 односно во 2010 година. Фатон ги изложувал своите дела на повеќе групни и самостојни изложби во Косово и во Швајцарија. Фатон експериментира со својата имагинација на историјата преку модерната уметност со акцент на културните преплетувања на историските слики.

Луѓето смислуваат идеи, луѓето обликуваат сонцата и луѓето создаваат уметност. Поврзувајќи ги локалните уметници со пошироката публика, на корицата на овој извештај и на неговите следни изданија ќе бидат претставени уметнички дела од земјите на Западен Балкан.